

CUMHURİYETİMİZİN SINIRLANDIRAMADIĞI TEMEL SORUNLARDAN BİRİ:

TOPRAK SPEKÜLASYONU

Hepimiz, herkes, yıkımı görüyoruz... Bazılarımız, bazıları, farkında olarak ya da olmadan o yıkım süreçlerinin içinde yer alıyor.

Hasarın boyutlarını ölçmek henüz olanaklı değil. Parçalar bir araya getirilerek bir pazıl oluşturulmadı daha.

Biz, şimdilik tek tek parçalar karşısında hayretimizi seslendirmekle yetiniyoruz. O kadar...

"Falanca askeri alan da yapılaşmaya açılmış!" Öyle mi! O da mı?

"Şuradaki ormanlık alana da bir otel yapılmış." Bekleniyordu zaten.

"O yeşil alan da imara açılmış." Açılmayan kalmadı ki!

"O koy da işgal edip betonlaşmış." Yazık! Hiç gidemedim ama...

Şehircilikle ilgili okumalarımızı, genellikle şehircilik pratiği (praksisi) üzerinden yapıyoruz. Genellikle gazete haberlerinin yanı sıra bazı gözlemler, bu okumalarımızın dayanaklarını oluşturuyor.

Okumalarımız ise, örneğini verdiğim gibi tekil olaylar üzerinden gerçekleşiyor.

Tekil olayların tekil hayretleri... Hatta kanıksamaları... Giderek hayretlerin küçülmesi... biçiminde...

Oysa gerçek çok daha farklı...

Tekil olaylar, o gün, en geç öbür gün unutuluyor. Birbirine eklenmiyor. O nedenle, "göremediğimiz bir oluşum, sinsisi sinsisi gerçekleşiyor" demiyorum, gerçekleşti: Kamusal olanın ve kamusal alanın daraltılması...

Ve bu yalnızca AKP dönemiyle ilgili bir sorun da değil.

Falih Rifki ATAY'ın "Çankaya" kitabında yazdığı Ankara İmar Planı'nın öyküsünde görüyoruz onu: Yani toprak spekülasyonunu...

"Jansen planının (1928-1932, EK) ve genellikle plan disiplinciliğinin, spekülasyoncular ve keyifçiler elinde iflas etmesine yandığım kadar hiçbir şeye yanmam. ... Birçok arsa, spekülasyoncuların eline geçmişti. Bunlar en başta devlet dairelerinin bir mahallede toplanması fikrine karşı koydular. ... Bu kere Meclisteki spekülasyoncular, "Devlet daireleri bir araya toplanamaz, bir hava saldırısında hepsi yıkılıp gider," diye kıyameti kopardılar. ... Ve tıpkı İstanbul'da spekülasyoncu ve arsa vurguncularının Proust'a oynadığı oyunu, Ankara'da yabancı şehircilere oynadılar. ... Sorun basit değil midir? Bir dönüm içinde bir kır evi disiplinine göre bir metre arsa fiyatının bir lirada karar kıldığını düşünürseniz, aynı yerde bitişik ve dört katlı apartman sistemi bu fiyatı on liraya, yirmi liraya çıkarır. İzni verenler, spekülasyoncularla ortaklırlar. Onun için nerede arsacılar lehine bir plan değişikliği duyarsanız, hemen hırsızlığa hükmediniz."

Ve Atay, tarihsel diyaloga yer verir kitabında...

"Jansen çevirmenle konuşmaktaydı. Arkasından bir soru sordu:

- Bir kent planını uygulayabilecek kadar güçlü bir idareniz var mıdır?

Atatürk kızdı. Koca ülkeyi yedi düvelin elinden kurtarmışız. Bir orta çağ saltanatını yıkarak yerine bir yeni çağ devleti kurmuşuz. Bunca devrimler yapmaktayız. Bütün bunları başaran bir rejimin bir kent planını uygulayabilecek güçte olup olmadığı nasıl sorulabilirdi? Biraz sertçe cevap verdi.

Bunun üzerine dik kafalı Prusyalı:

Belki sizin hakkınız var, dedi, biz Almanya'da bile türlü güçlüklerle uğruyoruz da, onun için sormuştum."

Dik kafalı Prusyalı haklı çıkmıştı. Ankara imar planı, bakanlıklar bölgesi dışında uygulanamadı.

Ankara'da milyonlar çalınmıştı. İstanbul'da milyonlar vurulmaktaydı.

Şu kesindir ki, Mustafa Kemal ATATÜRK, şapka ve Latin harfleri devrimlerini başarabilecek kadar güçlü bir yönetim kurmuş; fakat bir kent planını uygulayabilecek güçte bir yönetim kuramamıştı.

Sonra mı?

Ünlü Resneli Niyazi'nin oğlu Mithat Niyazi RESNELİOĞLU, Atatürk bursiyeri olarak gittiği Almanya'daki eğitimini tamamlayıp Türkiye'ye döndüğü 1930-1940'lu yıllardaki İstanbul Belediyesi ve Ankara'da bürokrasideki çalışma deneyimlerinden ve gözlemlerinden sonra 1955 yılında "Parselledim Satıyorum" kitabını yazmış ve yayınlamıştı. Kitapta yer verdiği 1930-1940'lardaki spekülasyon örnekleri ve aktörleri dudak uçuklatıcıdır. Şöyle diyor kitabında:

"Temel amacımız, bir olguyu, daha doğrusu bir faciayı, saptamak ve ülke kamuoyuna açıklamak, buna karşı alınması gereken önlemleri ve çözüm yollarını araştırmaktır.

Ankara'nın imarına başlanması sırasında kendisini bütün boyutlarıyla ve yürekler acısı durumuyla göstermiş olan, kentlerimizin imarını olanaksızlaştıran, nedeni olmayan buhranlar yaratan, ülkemizin ekonomik durumu üzerinde ölçülemeyecek kadar büyük zararlar doğuran arazi spekülasyonlarının, Demokrat Parti iktidarının başlangıcında ele alınacağını ümit etmiştik.

Arsa spekülasyonlarının ne feci şekillere gireceğini çok önceden sezmış olduğumuzdan, ilgili makamların dikkatini bu konuya çekmek amacıyla 9 Haziran 1950 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde (Muhtaç Olduğumuz Hamleler) başlıklı bir yazı yayınladık ve arsa spekülasyonlarının doğurduğu durumu kamuoyuna açıkladık ve çözüm yollarından birkaçına kısaca işaret ettik.

Bundan sonra Zafer Gazetesinin 31 Temmuz 1950 tarihli nüshasında (Hayat Pahalılığı ve Arsa Spekülasyonu) başlıklı uzunca bir yazı neşrettik. Gözden kaçmış olması ihtimalini düşünerek yazımızın kupürlerini ilgili makamlara ve zevata gönderdik. Yakından tanıdığımız politika ve idare adamlarımızdan birçoklarına bu spekülasyonların memlekete ne büyük zararlar vereceğini anlatmağa çalıştık.

O sıralarda bu uyarılarımıza kulak veren ve bu konuyu değil ele, ağza bile alan olmadı.

Aradan beş yıl geçti ve spekülasyonlar bugünkü korkunç şekle girdi. Birçok aydınımızla yaptığımız tartışmalarda, bu konuda pek az bilgiye sahip olunduğunu, hatta pek çok aydınımızın bu derdi önlemenin olanaklı olmadığı kanısında olduklarını hayretle ve üzümlere görmekteydik.

Bu spekülasyon, bütün vatandaşlar üzerine müthiş bir baskı uygulamaktadır. Fakat hiç kimse bu derdi bütün yürekler acısı durumuyla ifade etmemekte ve ilaçlarını açıkça bildirmemektedir.

Yani demem o ki, toprak spekülasyonu AKP dönemine özgü değildir. AKP'ye özgü olan, ölçeğin büyümesidir. Ölçeğin yaygınlaşmasıdır. Ölçeğin ayırsız uygulanmasıdır; kıyı, orman, yeşil alan, deprem hattı, askeri alan demeden... Ölçeğin, arsızlaşmasıdır... Kamusal varlıkların talanı boyutuna ulaşmasıdır... Cumhuriyetin hiçbir döneminde iktidarlar bu kadar fazla kamu taşınmazı satmamışlardır...

Ve daha kötüsü, devletin spekülasyon sürecinin baş aktörü olmasıdır. Devlet denilen aygıt, bu dönemde, elindeki bütün araçlarla spekülasyonu beslemekte, ondan da nemalanmaktadır.

"Devlet" denildiği zaman bazı duyarlılıkların kabardığı bilinmektedir. Ama burada sözü edilen, devleti ele geçiren bir avuç oligarşidir. Onların niyetleridir.

İşin kötüsü, yönetim erkinin ve bir avuç oligarşinin, umutlarını spekülasyona bağlamalarıdır. Henri LEFEBVRE, SEL Yayınlarından çıkan ve başyapıtlarından biri olan Şehir Hakkı adlı eserinde, "Dahası, ülkenin ekonomisi, bu dolaşıma sıkı sıkıya bağlıdır; toprak spekülasyonu, spekülasyon yoluyla sermaye 'yaratmak', oradan elde edilen sermayelerin inşaata yatırılması. Her an parçalanabilecek bu dayanıksız dolaşım, sanayileşmenin olmadığı ya da sanayileşmenin cılız bir şekilde görüldüğü ama yerleşimlerin hızla yaygınlaşmasıyla, toprak ve gayrimenkul üzerinde spekülasyonla, dolaşımın yapay olarak beslediği refahla bir tür şehirleşmenin görülmesi şeklinde tanımlanabilir." demektedir.

Henri LEFEBVRE, neredeyse elli yıl önce, Türkiye'nin bugünlerini tanımlamış.

AKP dönemindeki spekülasyon, bu niteliğiyle, mekânlarımızda çok büyük bir hasar yaratmıştır. Bu hasarın onarılması hiç de kolay olmayacaktır.

Konunun uzmanlarının yayınlarından öğrendiğimize göre, tarıma elverişli 1 santimetre derinliğindeki bir toprak tabakası, ortalama olarak 100 ile 1000 yıl arasında oluşmaktadır. "Nebati" toprak dediğimiz tarım yapılan toprak derinliği 20-50 santimetre arasındadır. Bu kalınlıkta ve genişlikte toprak alanının oluşması 10-20 bin yıllık bir süreci gerektirmektedir.

Tarım alanları yok edilirken, tarım alanları betonlaştırılırken, ormanlara hoyratça el atılırken, bu gerçeğin görmezden gelinmesi üzücüdür.

"Betonlaşan bir yerden geri dönüşün kolay olmayacağını," söylememin nedeni budur.

Arazi spekülasyonunun beslediği koşullar, üretimsizliktir. Üretimin olmadığı yerde boy verir, arazi spekülasyonu.

Fehmi YAVUZ, Cevat GERAY, Ruşen KELEŞ, İlhan TEKELİ, Oktay EKİNCİ gibi yerleri doldurulamaz değerlerimiz, öğretmenlerimiz, aydınlarımız, ömürleri boyunca yazmışlardır. Uyarılmışlardır. Bugünleri göstermişlerdir.

Ama spekülörün gözü yoktur ki, göre; kulağı yoktur ki, duya...

Daha doğru bir niteleme şöyle olmalıdır: Görülmüştür de, görülmemiştir... Duyulmuştur da, duyulmamıştır.

Çünkü görülenler başkadır. Benim "doğal kaynak" dediğime o, "Evet kaynak, ama spekülasyon kaynağı" demektedir. Yani bir başka görme olayıdır, spekülasyon.

Henri LEFEBVRE, aynı eserinde, "Şehircilik aynı anda hem ideoloji hem de pratik oluyor. Bununla birlikte, şehirle ve kentsel gerçeklikle ilgili sorular ne tam anlamıyla bilinmekte ne de kabul görmekte; bunlar **düşüncede** (ideolojide) ve **pratikte** (işleyen ve eylem halindeki bir kent stratejisi göstereceğiz) taşıdıkları önem ve anlamı henüz **politikada** taşımıyorlar." diyerek bugünlerimize projektör tutuyor adeta... Sorunun (aslında sorunsalın) doğru tanımlanması ve doğru soruların politik bilinçte ve politik belgelerde yer bulmaları... Söylenenlerin bir karşılık bulması... Bir sese dönüşmesi... Bir tepkiye... Hasara dur denmesi...

Uygulamada ise spekülörün istediği, yani bu dediklerimin tam tersi oluyor... Üşenmeden yazacağım: adının hiç konmaması ve tanımlarla doğru soruların politik bilinçte ve politik belgelerde yanlış ve eksik biçimde yer alması... Söylenenlerin bir karşılık bulmaması... Bir sese dönüşmemesi... Bir tepkiye... Hasara dur denmemesi... Ayrıca ne hasarı?.. Yapılanı yatırım, kalkınma olarak gösterme yüzölçüsü...

Bazı alanlar sayacağım: 3. Köprü ve 3. Havaalanı, Atatürk Orman Çiftliği, Atatürk Havaalanı, Bodrum, Boğaziçi, Çevre Sorunları, Çevresel Etki Değerlendirme Raporları, Deprem, Doğa Varlıkları, Doğu Karadeniz'deki "HES"ler, Filyos Vadisi, Gezi Parkı, İmar Afları, Konut Sorunu, Kuzey Ormanları, İstanbul, Kamu İhale Yasası (Kamu Taşınmazları (Askeri Alanlar, Yeşil Alanlar, Okul Alanları vb.)), Kamulaştırma ve Acele Kamulaştırma, Kanal İstanbul, Kentsel Dönüşüm, Kıyılar, Kültür Varlıkları, Maden Arama Ruhsatları, Mavi Yolculuk, Meralar, Ormanlar, Özelleştirme Uygulamaları, İmar Planı Değişiklikleri, Şehirleşme, SİT Alanları, Su Havzaları, Tarım Arazileri, TOKİ Uygulamaları, Turizm Alanları, Vakıf Taşınmazlar, Yabancılar Mülk Satışı, Yargı Sistemi, Yasalar, Yerel Yönetimler, Yeşil Alanlar...

Alfabetik sıraya göre yazdım... Bunların hepsinin alt başlıklarını da yazdığımızı düşünün... Alt başlıklarını ve ülke pratiğini yazdığımızda ne çıkıyor ortaya biliyor musunuz?

Ürkütücü bir tablo...

Kayıplar ve hasarlar...

Ve hepsinin kökeninde, bazılarının, bir avuç oligarşinin bitmez tükenmez rant hırsı, para kazanma arzusu...

Yani toprak spekülasyonu...

Spekülatörlerin genişleyen hareket alanı, kamusal alanın daralmasıyla yan yana gerçekleşiyor.

Ülkeyi, ülke topraklarını, ülke varlıklarını bir bütün olarak görmek zorundayız. O bütünün kamusal varlıklarına saldırılıyor.

Hepimize ait olana saldırıyor, spekülatör... Bunu yaparken, biz hiç de umurunda olmuyoruz.

Çünkü bize, yalnızca "kendimize ait olanlarla ilgili olmak" koşullandırılmış. Ortak olanlar için birlikte ses yükseltmemiz istenmemiş.

Bunu yapabildiğimiz en etkili örnek, Gezi Direnişi...

Onu bir daha yapmamızı asla istemiyorlar.

Bizim de ısrarla Gezi Örneğini çoğaltmaya çalışmamız gerekmiyor mu?

Üzerinde düşünülmesi gereken basit soru: Neden çoğaltamıyoruz?

Bu nedenleri sorgulamak gerekiyor.

Biliyoruz! Özellikle Gezi Direnişi'nden sonra, ortak sesin daha gür çıkmaması için alınması gereken bütün önlemler adım adım alınmış.

Bu önlemlerin pratiğini görünce, korku çıkıyor ortaya...

Ve biz korka, korka, yitiriyoruz.

Bu güzelim ülkeye yazık ediliyor... Bütün özgünlüklerimizi sıradanlaştıran uygulamalar karşı durmamız gerekiyor...

Cerattepe'de, Doğu Karadeniz yaylalarında, Kaz Dağlarında, Akbelen'de direnenlere selam olsun.

"Ama yeterli mi?" diye düşünmek, sorgulamak gerekiyor.

"Yetmez!" deniyorsa da, gereğini yapmak gerekiyor... Yani sesleri çoğaltmak ve daha gür çıkmasını sağlamak...